

Wiesław Hudek

"Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła", Ireneusz Pawlak, Lublin 2000 : [recenzja]

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 36/1, 281-283

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Zenon Cardinal Grocholewski, LA FILOSOFÍA DE DERECHO EN LAS ENSEÑANZAS DE JUAN PABLO II Y OTROS ESCRITOS, Bogota 2001, XXXVI + 73 s.*

B. Piotrowski oraz I. M. Hoyos Castañeda opublikowali w prestiżowym wydawnictwie prawniczym *Temis* trzy artykuły kard. Z. Grocholewskiego, tłumaczone na język hiszpański. Obydwoje są pracownikami naukowymi Instytutu Nauk Humanistycznych Uniwersytetu La Sabana w Bogocie (Kolumbia) oraz cieszą się powagą i uznaniem w kolumbijskim środowisku naukowym. Publikację poprzedza bardzo obszerny, bo aż 36-stronicowe „Wprowadzenie”. B. Piotrowski, *nota bene*, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego, najpierw wyluszcza w nim motywy, jakie skłoniły go do tłumaczenia tych artykułów: doszedł do wniosku, że powinny być znane *al mundo hispano*, gdyż pozwalają lepiej poznać Kościół i nauczanie papieża Jana Pawła II; następnie kreśli krótki życiorys naszego kardynała oraz zwięźle ocenia jego dotychczasowy dorobek naukowy (s. IX–XVII)¹. Zauważa też, iż Z. Grocholewski nie pojmuje prawa w sposób abstrakcyjny, lecz dostrzega jego soteriologiczny charakter ukierunkowany na miłość do Chrystusa i służący zbawieniu człowieka, chociaż podkreśla zarazem, iż nie można mówić o miłości bez sprawiedliwości (s. XIII). Sławę wybitnego kanonisty potwierdza m.in. Jego przynależność do licznych międzynarodowych towarzystw naukowych, praca w szeregu komisjach legislacyjnych (należał np. do 7 członków Komisji, która wraz z papieżem Janem Pawłem II dokonała ostatecznej redakcji obowiązującego *Kodeksu prawa kanonicznego*) oraz odpowiedzialne stanowiska, jakie piastuje w Kurii Rzymskiej i na wielu uczelniach papieskich. Należy do pierwszych kardynałów mianowanych w trzecim tysiącleciu (21 I 2001 r.). Obecnie jest prefektem Kongregacji Wychowania Katolickiego.

Krótkiej prezentacji recenzowanej pozycji (s. XIX–XXI) dokonał H. Salcedo z Instytutu Nauk Humanistycznych tego samego uniwersytetu, natomiast obszerny Prolog: *Prawo i sprawiedliwość – dobra osoby i społeczeństwa* (s. XXIII–XXVI) napisała I. M. Hoyos Castañeda. Uważa ona, iż rozumienie przez papieża Jana Pawła II prawa i sprawiedliwości jest zakorzenione w klasycznej koncepcji prawa rzymskiego i myśli Tomasza z Akwinu. Ubogacone jest wszakże jego własną refleksją jako filozofa i teologa, będącą podstawą personalistycznej koncepcji prawa. Rozważania filozoficzne Papieża są zawsze splecione z wiarą. Na podstawie dość wnikliwej analizy treściowej encyklik papieskich oraz innych jego enuncjacji, skierowanych zwłaszcza do akredytowanych przy Watykanie przedstawicieli korpusu dyplomatycznego, Autorka wykazuje np., jak Ojciec Święty ocenia różnorakie deformacje w rozumieniu sprawiedliwości przez współczesne społeczeństwo i w jaki sposób interpretuje podstawową zasadę sprawiedliwości *unicuique suum* oraz moralny aspekt prawa; prawo jest dobrem człowieka i społeczeństwa, dlatego też suponuje istnienie obowiązków. Godna podkreślenia jest nadto rola papieża jako prawodawcy.

* Do napisania niniejszej recenzji wykorzystano także polski tekst tych artykułów kard. Zenona Grocholewskiego.

¹ Zestaw bibliografii ks. Z. Kard. Grocholewskiego liczy około 600 pozycji, z których wiele zostało przetłumaczonych na języki: łaciński, włoski, angielski, polski, francuski, niemiecki, hiszpański, portugalski, rosyjski, słowacki, czeski itp. Recenzowana pozycja ukazała się ostatnio także w języku włoskim: *La filosofia dei diritto di Giovanni Paolo II*, ed. L. Carlo, Roma 2002.

Właściwy korpus tej niezbyt obszernej książki stanowi tłumaczenie trzech artykułów kard. Z. Grocholewskiego. Pierwszy jest inaczej usystematyzowany aniżeli np. opublikowany w języku polskim. Obszerny referat *Elementy filozofii w nauczaniu Jana Pawła II*² podzielono na dwie odrębne części, z których pierwsza zawiera omówienie filozofii człowieka według Karola Wojtyły (s. 1–20). Obydwie części mają służyć lepszemu zrozumieniu jego wypowiedzi jako papieża. Autor skoncentrował się głównie na dwóch zagadnieniach przeanalizowanych na podstawie publikacji K. Wojtyły „z czasów krakowskich i lubelskich”, mianowicie: człowiek jako podmiot osobowy oraz osoba i wspólnota. Zauważa on, iż w antropologii filozoficznej K. Wojtyły fundamentalne znaczenie ma podmiotowość osoby ludzkiej. Człowiek jest podmiotem w swoim istnieniu (*esse*) oraz w całym swoim dynamizmie sprawczym (*operari*); jest osobą wolną i dzięki rozumowi posiada zdolność uchwycenia prawdy, a poprzez wolę panuje nad sobą. Wolność człowieka jest zależnością od prawdy i dobra. Dla zrozumienia zaś wspólnotowego charakteru istnienia i działania ludzkiego K. Wojtyła odwołuje się do pojęcia „uczestnictwa”, które ma fundamentalne znaczenie i jest specyficznie przez niego interpretowane: działanie „wspólnie z innymi” wiąże się nierozłącznie z osobą i do niej przynależy. Bez uczestnictwa działanie „wspólnie z innymi” pozbawia czyny osoby ich wartości personalistycznej. Zaprzeczenie uczestnictwa określa jako alienację. W konkluzji Autor stwierdza, że filozoficzna myśl K. Wojtyły zawiera podstawowe zasady dla filozofii prawa.

Druga część tego artykułu nosi tytuł: *La filosofía del derecho según Juan Pablo II* (s. 21–41). Kardynał zastrzega, iż ogranicza się zaledwie do niektórych źródeł³ i jego przedłożenie nie pretenduje do kompletności. Podkreśla, że od podmiotowości osoby ludzkiej, zajmującej centralne miejsce w filozofii K. Wojtyły, a obecnie w wypowiedziach Jana Pawła II, nie można abstrahować w prawie. Na polu prawa ważne są takie problemy, często podejmowane w nauczaniu aktualnego Następcy Piotra, jak: godność osoby ludzkiej i jej wymiar integralny; prawa człowieka zakotwiczone w teźże godności i będące podstawową zasadą pracy dla dobra człowieka. Gwałcenie tych praw prowadzi do deformacji i destrukcji życia wspólnotowego i społecznego. Prawdziwą godność osoby warunkuje wolność, która jest jednocześnie koniecznym elementem integralnego rozwoju społeczeństwa. Wolność nie oznacza tylko możliwości wyboru i brak przymusu, lecz także prawo do czynienia dobra. Ważną dziedziną regulowaną przez prawo jest praca. Według nauczania papieża podmiotowe znaczenie pracy ma pierwszeństwo nad przedmiotowym i to powinno stanowić podstawę dla odpowiednich uregulowań prawnych w tej dziedzinie. Dla filozofii prawa istotną relewancję posiadają nadto pojęcia: postępu, solidarności i dialogu oraz cywilizacji miłości, które zajmują poczesne miejsce w nauczaniu Jana Pawła II. W krótkim podsumowaniu kard. Z. Grocholewski stwierdza: „[...] aby prawo mogło służyć człowiekowi [...] nie wystarczy filozofia prawa, lecz potrzeba także teologii prawa [...]”, do której Papież

² Został on wygłoszony w języku francuskim podczas Międzynarodowego Kolokwium na temat: *Jean Paul II et la société politique* (Paryż, 30 XI–1 XII 1990) i opublikowany w aktach tegoż kongresu pod tytułem: *L' humanisme de Jean Paul II. Prémisses d'une philosophie de droit*, [w:] *Jean Paul II et éthique politique*, Paris 1992, s. 19–43. Pod takim samym tytułem został on wydany w języku polskim („Roczniki Nauk Prawnych” 1994, 4, s. 5–30) oraz w formie książkowej: *Filozofia prawa w nauczaniu Jana Pawła II*, Poznań 1996.

³ Cytuje przede wszystkim następujące encykliki Jana Pawła II: *Redemptor hominis* (1979), *Laborem exercens* (1981) i *Sollicitudo rei socialis* (1987) – zob. s. 22. *przvd.* 2.

zaprosił w przemówieniu inauguracyjnym jego pontyfikatu: „[...] Otwórzcie drzwi Chrystusowi [...] pozwólcie Chrystusowi mówić do człowieka” (s. 40–41).

W drugim artykule kard. Z. Grocholewski podejmuje problematykę prawodawczej działalności papieża i nosi tytuł *Juan Pablo II, legislator*⁴ (s. 43–54). Jest to relacja informacyjno-publicystyczna napisana z okazji dwudziestolecia pontyfikatu Jana Pawła II. Kardynał stwierdza, że Papież zapisze się złotymi literami w historii legislacji kościelnej, albowiem jako pierwszy papież promulgował dwa podstawowe zbiory prawne: *Kodeks prawa kanonicznego* (KPK) (1983 r. – dla Kościoła łacińskiego) i *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich* (1990 r. – dla katolickich Kościołów Wschodnich), a nadto konstytucję apostolską *Pastor bonus* (1988 r.), reformującą Kurie Rzymską. W tej sekwencji tematycznej Autor skrótowo omawia osobisty wkład papieża Jana Pawła II w opracowanie i promulgację tych dokumentów.

W ostatniej dekadzie października 1981 r. Papieska Komisja do reformy Kodeksu Prawa Kanonicznego uznała schemat kodeksu za godny do przedstawienia Ojcu Świętemu. Sądono, iż papież podpisze go bez trudności. Ku zaskoczeniu członków Komisji poprosił on jednak do współpracy siedmiu specjalistów prawa kanonicznego z różnych krajów i środowisk naukowych, m.in., jak wspomniano wyżej, Autora tego artykułu⁵. Członkowie tej grupy odbyli około pięćdziesięciu posiedzeń, w tym aż 14 z Papieżem. Dowodzi to jego ogromnego poczucia odpowiedzialności i osobistego zaangażowania w tę pracę legislacyjną, jakkolwiek sam Papież uznaje, iż „[...] ten Kodeks wyraża w sobie kolegialną troskę o Kościół [...] i [...] powinien być uważany za owoc kolegialnej współpracy, który powstał z wysiłku biegłych ludzi i instytucji [...]”⁶.

Do Kościoła katolickiego należą także wierni (ok. 15 mln) różnych obrządków wschodnich – 21 Kościołów Wschodnich, zgrupowanych wokół pięciu głównych obrządków, pozostaje w pełnej łączności ze Stolicą Apostolską. Kościoły te mają m. in. swoją bogatą tradycję dyscyplinarną. Prace nad wspólnym dla tych Kościołów kodeksem prawa kanonicznego rozpoczęto już w 1935 r., ale zdołano zredagować tylko kilka części takiego kodeksu. Dopiero w 1972 r. w kontekście reformy posoborowej, powołano Komisję redakcyjną, która w styczniu 1989 r. przedstawiła Papieżowi definitywny schemat. Z pomocą kilku ekspertów solidnie przestudiował on ten schemat i 18 X 1990 r. promulgował omawiany kodeks; wszedł on w życie 1 X 1991 r. Jest to kolejny przykład zaangażowanej działalności prawodawczej Papieża, któremu zależy na zachowaniu bogatej spuścizny katolickich Kościołów Wschodnich oraz na zjednoczeniu chrześcijan, do czego ten Kodeks również może się przyczynić.

Ostatnia reforma Kurii Rzymskiej jest także owocem inicjatywy legislacyjnej papieża Jana Pawła II. Autor w dużej abrewiacji eksplikuje znaczenie tej instytucji i zauważa, iż po Soborze Watykańskim II pierwszej reformy dokonał papież Paweł VI (konstytucja apostolska *Regimini Ecclesiae universae* – 15 VIII 1967

⁴ Artykuł ten opublikowano w języku polskim: *Jan Paweł II a prawo kanoniczne*, [w:] 20th Anniversary of the Pontificat of John Paul II – *Księga pamiątkowa obchodów XX-lecia Pontyfikatu Ojca Świętego Jana Pawła II*, Chicago 1998, s. 41–47.

⁵ Kard. Grocholewski przytacza nawet bardzo osobisty fragment rozmowy z Papieżem: „Po jednym z tych spotkań [...] Ojciec Święty wziął mnie pod rękę i powiedział mniej więcej tak: »Ja tego Kodeksu nie napisałem. Jest on owocem współpracy całego Kościoła: biskupów, uniwersytetów katolickich, kanonistów itd. Ja to muszę napisać w dekrecie promulgacyjnym«” (s. 42).

⁶ Konstytucja apostolska. *Sacrae disciplinae leges*. [w:] KPK, s. 11.